

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמוד
"חוקי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פתח"ק ירושלם תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

363

חג הסוכות תשפ"ו

דיני חג הסוכות

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

דיני אכילה בסוכה וברכתה

אכילת קבע ועראי

- א. **דר בסוכה.** מצות ישיבת סוכה שיהיה אוכל ושותה ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום ובין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה, וכל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע (שו"ע סי' תרל"ט ס"א).
- ב. דוקא קביעת סעודה מחויב לאכול תוך הסוכה, אבל אכילת עראי מותר מעיקר הדין לאכול חוץ לסוכה, (שו"ע שם ס"ב) שאכילת עראי לא חשיב לחייבו בסוכה, דאף בביתו מצוי שאוכל עראי חוץ לביתו (מ"ב סק"ב), ונפרט כמה דברים שמוגדרים כאכילת עראי.
- ג. **המחמיר על עצמו.** המחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים, הרי זה משובח (שו"ע שם), וכן פת פחות מכשיעור (מ"ב סק"ד) או שאר הדברים שיתבאר לקמן שמעיקר הדין מותר לאכול חוץ לסוכה (א"ר), ו"א הטעם החומרא משום שבכך גודר עצמו שלא יבוא לאכול אכילת קבע מחוץ לסוכה (שו"ת שואל ומשיב רביעאה ח"ג סי' י"א), ורוב הפוסקים נוקטים הטעם שמקיים בזה מצות ישיבת סוכה ומצוה מן המובחר אלא שלא חייבוהו חז"ל לעשותו (הגר"ז הלוי, קונטרס הביאורים סוכה סי' י"ז, שנות אליהו הובא בביא"ל סי' רל"ב ס"ב ד"ה ואם).

פת

- ד. אם אוכל רק כביצה מפת נחשב כאכילת עראי ומותר לאכול מעיקר הדין חוץ לסוכה, ובשיעור זמנינו הוא בערך 40-50 גרם אבל יותר מזה אין לאכול חוץ לסוכה, אכן לענין ברכת 'לישב בסוכה' על אכילת פת צריך לאכול יותר מכשיעור שתי ביצים של זמנינו והוא בערך 90-100 גרם (שיעורין של תורה שיעורי המצוות אות כ"א וכו').
- ה. **אכילת השיעור יותר מכדי אכילת פרס.** נחלקו הפוסקים כשאוכל יותר משיעור ביצה של פת חוץ לסוכה, אם מועיל להשהות אכילתו יותר מכדי שיעור אכילת פרס כדי שלא יחשב אכילתו חוץ לסוכה באיסור, ו"א שכל שמקפיד לאכול יותר מכדי אכילת פרס, כגון שאוכל השיעור ביצה פרוס על עשר דקות, מותר ועדיין נחשב כאכילת עראי (בכורי יעקב סק"ג, שיעורי תורה סי' ג' סק"ט).
- ו. ו"א ששיעורי אכילת פרס אינו מועיל לענין אכילה חוץ לסוכה שהרי גם חוץ לבית לא היה אוכל כמות זה של פת אף כשהוא באכילתו יותר מכדי אכילת פרס (חכמה שלמה סי', מקראי קודש סוכות ח"א סי' י"א), וכן אכילה בתוך הסוכה לענין ברכת 'לישב בסוכה' כשאוכל שיעור המחייב ברכה, שאפילו אם שווה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס ס"ל להני פוסקים שאפשר לברך 'לישב בסוכה' (חכמת שלמה שם, חוט שני סוכות עמ' רמ"ה), אם לא שהוא בליל ראשון של סוכות שאז חייבים לאכול כזית ראשון תוך כדי שיעור אכילת פרס (מ"ב סי' תרל"ט סק"ב) שהוא לחומרא תוך 2 דקות (שיעורין של תורה).

מזונות

- ז. **תבשיל של מזונות.** תבשיל של חמשת מיני דגן, כגון פסטה, קוסקוס, 'לוקשען קוגל' וכדומה, חייב בסוכה כשהוא אוכל אותו בקביעת סעודה (שו"ע שם ס"ב), דהיינו שאוכל אותו בחבורה, או שאוכל שיעור חשוב שקובע סעודתו בזה (מ"ב סק"ט) והוא כשיעור ג' או ד' ביצים (שו"ע סי' רס"ח ס"ג ומ"ב שם סק"ב), ויש המחמירים שגם בזה דינו כפת וכל שיותר מכביצה חייב בסוכה (מ"א), ולכן יש להחמיר לא לאכול יותר מכביצה חוץ לסוכה אבל אין לברך עליו 'לישב בסוכה' רק כשיקבע סעודה עליו כנ"ל (מ"ב שם).

פת הבא בכיסנין

- ח. **באקראי.** כשאוכל פת הבא בכיסנין באקראי כגון עוגה או ביסקוויטים, כשאוכל פחות מכביצה מעיקר הדין א"צ סוכה, אבל יותר כביצה צריך

סוכה, מ"מ מאחר שנחלקו הפוסקים בדינו נכון לשהות בסוכה בזמן מה לאחר האכילה כדי לברך 'לישב בסוכה' ולכוון בברכתו על האכילה וגם על הישיבה שנעשה כמעשה דירה (מ"ב סק"ט), וגם באופן כזה מברך קודם 'מזונות' ואח"כ 'לישב' (חוט שני סוכות עמ' ר"נ).

ט. **בקידוש או ארוחת בוקר.** כשאוכל פת הבא בכיסנין כתחליף לארוחת בוקר, או בשבת ויו"ט במקום קידוש, כל שאוכל יותר מכביצה אין לו לאכול חוץ לסוכה כלל, ויכול גם לברך עליו 'לישב בסוכה' אפילו אם אינו שווה בסוכה אחר האכילה משום שמחשבתו עושהו קבע (מ"ב שם).

פירות

- י. מיני פירות מעיקר הדין מותר לאכול חוץ לסוכה (שו"ע שם), ואפילו אם קבע סעודה עליהם (רמ"א שם), שאפילו הרבה פירות בקביעות נחשבים רק כאכילת עראי דפת (מ"ב שם), ולכן אפילו אם אוכל הרבה ושוהה בסוכה עם אכילתם אין לברך עליהם 'לישב בסוכה'.
- יא. ז' מינים. גם כשאוכלים פירות מ' המינים כגון רימון או ענבים, אינם צריכים סוכה מעיקר הדין, ולכן גם כשקובעים סעודה עליהם אין לברך עליהם 'לישב בסוכה', ואפילו תמרים שמזינים (גמ' ברכות דף י"ב ע"א) אינם קובעים לחיוב סוכה.

בשר, גבינה, ביצים וירקות

- יב. כשאוכלים בשר, גבינה, ביצה, אורז, ירקות וכדומה, ו"א שמעיקר הדין מותר לאכלם חוץ לסוכה משום שאפילו שאוכלים הרבה מהם אין זה קביעות כפת (שו"ע שם ומ"ב סק"ג), ו"א שאם אוכל מהם דרך קבע נחשב לאכילת קבע וחייב לאכול בסוכה (מ"ב סק"ט) ובפרט בזמנינו שרוב בני אדם אוכלים סעודה שלמה כארוחה עיקרית בלי פת (תשובות והנהגות ח"א סי' שע"א), אמנם מ"מ אין לברך 'לישב בסוכה' עליהם מאחר שאינו פת.

- יג. **דרך עראי.** גם שתיית יין נחשבת לעראי ומעיקר הדין פטורה מן הסוכה (שו"ע שם) אפילו כשקובע שתייתו על היין (רמ"א ומ"ב שם).

- יד. **דרך קבע.** אבל יש פוסקים הס"ל שאם שותים יין בקביעות דהיינו בחבורה, או ששותה הרבה יין, חייבת בסוכה, אמנם הרבה פוסקים נוקטים שאין לברך עליה 'לישב בסוכה' (מ"ב סק"ג), וכמה פוסקים ס"ל שגם יש לברך עליה, ולכן עדיף לאכול עם מיני מזונות או תוך סעודה (מ"ב שם), וה"ה שאר משקים חשובים שרגילים לקבוע עליהם.

- טו. **הבדלה.** יש להבדיל על כוס בתוך הסוכה מאחר שכל השנה הדרך להבדיל בתוך הבית והוא קיום של 'תשבו כעין תדור' (מ"ב סי' תרל"ט סק"ל), ומשום שבדרך כלל לא מברכים 'לישב בסוכה' על יין לבד, יש הס"ל שגם בהבדלה אין לברך, אמנם יש הס"ל שבהבדלה על הכוס כן מברכים 'לישב בסוכה' (לוח א"י) משום שאין אדם עושה הבדלה בשוק ממילא נחשבת עצם הבדלה לקביעות (הגרש"א, שש"כ פנ"ח הע' ק"ג), ומ"מ נוהגים לאכול מיד אחרי הבדלה מיני מזונות ולשהות בסוכה קצת כדי לצאת ידי כל השיטות (הגרש"א).

- טז. **ברית בבית המדרש.** כשמתקיים ברית בבית מדרש, אפשר לברך על הכוס ולשתות מהיין חוץ מסוכה מאחר שמעיקר הדין יין אין צריך סוכה (אות ג'), מ"מ עדיף לשתות פחות מרביעית כך שאין עליו שום קביעות, ואין דין שתיית רביעית בכוס של ברית מאחר שאינו מדינא דגמרא (הגרש"א, שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ח אות ל"ט).

מים או שאר משקים

- יז. מים או שאר משקים מעיקר הדין מותר לאכול חוץ לסוכה אפילו כששותים הרבה (שו"ע שם), מ"מ מי שמחמיר אפילו על מים לשתות בסוכה, כ"ש כל הדברים שהזכרנו, הרי זה משובח כנ"ל (אות ג').

- יח. **על הכניסה לסוכה.** נחלקו הראשונים אימתי ועל מה מברכים 'לישב בסוכה'; י"א שכל פעם שנכנס לסוכה בין כדי לאכול בין לשבת בה או לישון בה, מברך 'לישב בסוכה' (הר"ף כ"ב ע"א, רמב"ם פ"ו ה"ב).
- יט. **על האכילה.** וי"א שמברך רק על האכילה שהיא עיקר הישיבה, ופוסט את השינה ושאר כניסות שהם טפלים לאכילה (ר"ת הובא בתוס' ברכות דף י"א ע"ב ד"ה שכבר) וכך מנהג העולם (מג"א סי' תרל"ט סק"ז) לברך רק כשאוכלים בקביעות סעודה כמבואר לעיל.
- כ. **לאכול לפני ישיבה בסוכה.** י"א שכדאי לצאת כל הדיעות ולכן מיד בואו לסוכה ודעתו להישאר שם לזמן מה יאכל יותר מכביצה 'מזונות' ויברך עליו 'לישב בסוכה', אף שדעתו לאכול הסעודה רק לאחר זמן, ואז אינו שוב מברך 'לישב' לפני הסעודה (מ"ב סי' תרל"ט סקמ"ו) אבל יש לציין שזה רק עדיפות בהנהגה, אבל אין לעכב כניסתו לשבת בסוכה מטעם שאין לו 'מזונות' או שאינו תאב לאכול ולברך עליו.
- כא. **לאכול לפני השינה.** וכן טוב לאכול דבר שמחייב ברכת 'לישב בסוכה' לפני השינה כדי שגם קיום מצות שינה בסוכה שהוא לזמן ארוך יוקדם בברכה עליו (תוס' ר' יהודה חסיד ברכות שם, רא"ש סוכה פ"ד סי' ג').

ההולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו

- כב. **היה בדעתו.** ההולך באמצע סעודתו מסוכתו לסוכת חבירו, וממשיך סעודתו בסוכת חבירו, אם בשעה שבירך 'לישב בסוכה' היה בדעתו ללכת אליו, אינו מברך שוב (מ"ב שם סקמ"ח), ואדם שהולך בקביעות לטיש אצל רבו, נחשב כהיה בדעתו, ואינו מברך שוב שם.
- כג. **לא היה בדעתו.** אם לא היה בדעתו ללכת, נחלקו הפוסקים אם לברך שוב 'לישב בסוכה' (מ"ב שם ובשעה"צ), ולכן ספק ברכות להקל ואין לברך.

ישיבה בסוכה וגשמים

- כד. גשמים הוא דבר שאינו רצוי בימי הסוכות שהלא כולם רוצים לקיים מצות סוכה, ולכן מתחילים להתפלל לגשמים רק אחרי ימי הסוכות בשמיני עצרת (מ"ב סי' ק"ד סק"א), ומ"מ קורה שיש ירידת גשמים בימי הסוכה, לפעמים בא"י והרבה פעמים במקומות בחו"ל, ולכן כדאי לכתוב הדינים השייכים לירידת גשמים בימי הסוכות והחילוקים שיש בין אכילה (אות כ"ו) ושינה (אות מ').

טעם הפטור של ירידת גשמים

- כה. **תשבו כעין תדורו.** כפשוטו הטעם שאדם פטור מסוכה בעת ירידת גשמים משום שהוא מצטער בכך ויש חסרון ב'תשבו כעין תדורו' שהרי בית קבע שהיה בו יורד גשמים לא היה דר בו, ולכן גם סוכה שיוירד בו גשמים לא נקרא בית לשבת בו.

שיעור גשמים לפטור מאכילה בסוכה

- כו. **שיתקלקל התבשיל.** בגמ' נקט השיעור כמות גשמים שפוסט מאכילה בסוכה הוא משתסר המקפה' דהיינו שיתקלקל תבשיל, אפילו אם מתקלקל בקלות ע"י הוספת מיעוט מים כגון פותל (ש"ע סי' תרל"ט ס"ה ומ"ב שם), ואפילו אם אין תבשיל זה בפניו, או אפילו שאין לו שום תבשיל בפניו, נפטר מסוכה כל שיוירד גשמים בשיעור הנ"ל במקום שהוא יושב בסוכה (ב"י, רמ"א שם).

- כז. **אם היה יורד גשמים כזה בביתו.** כהיום ע"פ רוב אין אנו בקיאים בשיעור שתסרח המקפה, ולכן אנו משערים בשיעור כשנמצא בביתו הקבוע והיה יורד מים בתוכו שהיה עובד את חדרו והיה הולך לשבת בחדר אחר בביתו שפחות נוח לו כגון מחסן (רמ"א ס"ה, א"א מבוטשטש ס"ד, שו"ת מהרש"ג ח"א סי' ל"ג, הגרש"א הליכות שלמה פ"ט ס"ח, הגרש"א שבות יצחק סוכה זמן מחמתניו פ"ב אות ב') אבל לא צריך לרדת כ"כ מים שהיה יוצא מביתו הקבוע ונכנס לבית של חבירו (מהרש"ג שם).

- כח. **דוקא במקום שיושב ממש.** גם אם יורד גשם לתוך סוכתו בשיעור של פטור אבל עדיין לא יורד במקומו ממש ליד השלחן, לא נפטר מסוכה ויכול אף לברך 'לישב בסוכה' כל שלא נפטר ממש במקומו, אם לא שהוא איסטניס שאז לא יברך (מ"ב סקל"ג).

- כט. **סכך עבה.** אם יורד גשם בחוץ בשיעור שפוסט סתם סוכה, אמנם סוכתו מסוכך בסכך עבה ובסוכתו אינו יורד כ"כ, אינו נפטר מחיובו עד שגם בסוכתו יש שיעור שפוסט משיבה בו (ברכת הבית שער נ"ב ס"ד) ואף יכול לברך על אכילתו שם (שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קצ"א סק"ב).

- ל. **רואה גשמים באים.** אף אם רואים גשמים באים או שאמרו ע"פ התחזית [weather forecast] שירד גשמים, מ"מ אינו נפטר מחיוב אכילה בסוכה עד שירד ממש גשם בתוך סוכתו (שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קצ"א סק"ב).

לילה ראשון

- לא. נחלקו הראשונים אם יש פטור של מצטער בלילה ראשון לגבי לכל הפחות אכילת כזית אחת של פת. רוב ראשונים ס"ל שפטור מצטער שייך גם בלילה ראשון (רשב"א, ראב"ד, ביאור הגר"א, מאמר מרדכי) וכן סתם המחבר (סי' תרל"ט ס"ה).

- לב. אבל יש ראשונים הס"ל דגמרינן גזירה שוה ט"ו ט"ו מחג המצות ונקטינן שמחוייבין באכילת כזית פת בסוכה בלילה ראשון בכל גוונא (ר"ן, רא"ש ברכות פ"ז סכ"ג, טור) וכן נקט הרמ"א (שם).

- לג. **לענין ברכה.** מאחר שהוא ספק אם מחוייבין בסוכה באופן שיוירד גשמים בלילה ראשון כנ"ל, הציעו כמה אחרונים שאם אמנם יש

להחמיר ולאכול כזית כדעת הרמ"א, מ"מ אין לברך עליו משום ספק ברכות להקל (פמ"ג, דרך החיים, צל"ח הובא במ"ב סקל"ה).

לד. **עד מתי להמתין.** כשיורד גשם חזק בליל ראשון ואם יאכל כזית מיד לא יוכל לברך עליו כנ"ל (אות ל"ג), יש שכתבו שראוי להמתין עד חצות הלילה פן יעבור הגשם כדי שיוכל לקדש ולברך שהחינו וגם על אכילתו בסוכה לדעת כל השיטות (הובא במ"ב סקל"ה), אבל רוב פוסקים נוקטים שיש להמתין רק כשעה או שעתיים לפי הענין, שאל"כ יהיה בו מניעת שמחת יום טוב לו ולבני ביתו ולאורחיו ובפרט באורחים עניים, ולכן יקדש ויאכל כזית בתוך הסוכה אמנם בלא ברכה כנ"ל (אות ל"ג).

לה. **ליל שני בחו"ל.** י"א שבבית יו"ט שני של גלויות אם יורדים גשמים אין צריך לאכול בסוכה, שבזה יש לסמוך על האומרים שאין חיוב לאכול כזית בסוכה כשיש גשמים (תרומת הדשן סי' צ"ב, מ"א סקט"ו, הגר"ז ס"ח), אמנם יש חולקים וס"ל שיש להחמיר לאכול כזית בסוכה גם בליל שני (מ"ב סקל"ו, שער הציון סקע"א), ולכן ראוי להחמיר ולאכול כזית בסוכה אבל לא יברך 'לישב בסוכה', אבל אין צריך להמתין ולעכב סעודתו כלל משום כך, ויכול לאכול כזית בסוכה בסוף הסעודה, ואם הפסיק אז הגשמים, יברך עליו.

חזרה לסוכה כשפסקו הגשמים

לו. **עזב הסוכה ונכנס לביתו.** אם התחיל לאכול בסוכה וירדו גשמים והלך לביתו והמשיך לאכול בביתו ופסקו הגשמים, אין מחייבין אותו לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו (ש"ע שם ס"ו), אמנם אם רוצה יכול להחמיר על עצמו ולחזור לסוכה ולא נקרא הדיוט בזה (מ"ב סי' תר"מ סקכ"ב ושער הציון) וגם לברך אם עדיין לא בירך או שהסיח דעת.

לז. אבל אם רק נכנס לביתו אבל עדיין לא ישב לאכול בביתו, צריך לחזור לסוכה (מ"ב סקל"ח) ואם בזמן שיצא היה נראה שלא יוכל לחזור לסוכה מפני ריבוי הגשמים, צריך גם לחזור ולברך 'לישב בסוכה'.

לח. **נשאר בסוכה וסגר הגג.** אם לאדם יש גג שאפשר לסגור בשעת ירידת הגשמים ומצוי הוא מאד בחו"ל, ונשאר בתוך סוכתו בשעת ירידת הגשמים, אין זה נחשב כיצא מסוכה לגבי המשך הסעודה, אלא אפילו אם נתיישב והמשיך לאכול כשהוא סגור, מיד שפוסק הגשם צריך שוב לפתוח הגג ולהמשיך לאכול תחת הסכך אפילו כשפתיחת הגג הוא מחוץ לסוכה והוא טורח לו (מ"ב סי' תרל"ט סקמ"א ושער הציון סקע"ח).

לט. **אם מברכים שוב בפתיחת הגג.** יש הס"ל כשסוגרים גג מפני הגשם דינו כמו שעזב הסוכה ונכנס לבית שהרי בזמן ירידת הגשמים אין הסוכה ראוי לקיים בו המצוה, ולכן באופן שהיה מחויב לברך שוב בחזרתו לסוכה, צריך גם שוב לברך כשפותח הגג (שו"ת לבושי מרדכי ח"ג סי' נ"ב), אבל רוב פוסקים נוקטים שכל שנשאר בתוך הסוכה ורק סגר הגג בשעת ירידת הגשמים לא נחשב להפסק ואינו מברך שוב כשפותח הגג (ברכת הבית שער נ"ב סי' ועוד).

שיעור גשמים לפטור משינה בסוכה

מ. **דיני מצטער בסוכה משום ירידת גשמים בשעת השינה שונים קצת ממצטער בשעת אכילה, וכמו שיבאר.** מישוהו ישן בסוכה וירדו גשמים, אין צריך לשער בכדי שיתקלקל התבשיל כמו באכילה (לעיל אות כ"ו), דאפילו בגשמים מועטים הוי כבר צער לישון שם, ויכול לצאת (רמ"א שם ס"ו).

מא. **רואה גשמים באים.** אף שהבאנו (אות ל') לגבי אכילה שאינו נפטר מסוכה עד שיוירד גשם ממש אף שהיה נראה קודם לכן שבאים הגשם, מ"מ לגבי שינה י"א שאם רואה גשמים באים, אינו צריך ליכנס לסוכה תחילה, שהרי אין דרך לבני אדם ליכנס לישון במקום שירד גשם (הגר"נ קרליץ, חוט שני סוכות עמ' רמ"ז).

מב. **לילה ראשון.** אף שיש הס"ל שבבילילה ראשון יש יותר חיוב לישון בסוכה אף אם ירד גשמים כמו באכילה (ריטב"א סוכה דף כ"ז ע"א), מ"מ הסכמת כל הפוסקים שזה נאמר רק לגבי אכילה ולא לגבי שינה וכן המנהג (עי' שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ע').

חזרה לישון בסוכה כשפסקו גשמים

מג. **עדיין לא שכב.** אם נכנס לבית עקב הגשמים ואח"כ הפסיק הגשמים, אם עדיין לא שכב, צריך לחזור לסוכה (מ"א סקט"ז).

מד. **כבר שכב.** ואם כבר שכב במטה, אין צריך לחזור לסוכה (ש"ע ס"ז).

מה. **התעורר מעצמו בלילה.** אם התעורר באמצע הלילה אין צריך לחזור (שם), אמנם כתבו הפוסקים שאם בקלות אפשר לחזור לסוכה כגון שהסוכה הוקם על מרפסת חדרו, או שהוא ישן בתוך הסוכה רק שסגר הגג ואפשר לפתחו בפנים, כ"ש כשאפשר לפתוח הגג בלחיצת כפתור בלבד, אזי ראוי לחזור לסוכה.

מו. **התעורר מעצמו אחר זמן קימה.** אם נכנס לתוך הבית לישון ופסקו הגשמים, אין צריכין להקיצו כל אותו הלילה כדי שיחזור לסוכה, אלא ממשיך לישון בתוך הבית עד שיעיר מעצמו וכשהוא אחר עמוד השחר (ש"ע, רמ"א סי' ו"ב שם) ובזמנינו, כשיעיר מעצמו אחר הזמן שדרך רוב בני אדם לקום שהרי לא נקטו 'עמוד השחר' אלא משום שאז היה הדרך לקום קצת אחר עמוד השחר (אוצר הלכות סי' תרל"ט אות ס"ו).

מז. **הישן ביום.** גם הישן ביום ונכנס לתוך ביתו מחמת הגשם, אין חייבים להקיצו אחר שפסקו הגשמים, ורק אם הקיץ מעצמו ורוצה להמשיך בשינה, צריך ליכנס להסוכה (ביכורי יעקב סקל"ו).